

KAPITTEL 6

Fra tegn til mening: bekymringsblikket blir til

I dette kapitlet skal vi beskrive hvordan politiet konkret vurderte saker der noen hadde meldt inn bekymring. Vi vil ta utgangspunkt i det som ofte blir kalt bekymringstegn: handlinger, ytringer, relasjoner eller annet som får noen til å slå alarm. Herfra vil vi beskrive vurdering av bekymring som en prosess der bekymringsarbeiderne via fortolkning av tegn ga disse tegnene mening og betydning, i forhold til hverandre og til konteksten som gjøres relevant. Vi vil vise at dette var en krevende oppgave, preget av en vag problembeskrivelse og stor usikkerhet. Her fikk bekymringsarbeiderne i politiet begrenset hjelp fra teoretisk, overlevert kunnskap. I stedet fikk akkumulert erfaring, ofte produsert i et kollegialt fellesskap, desto større betydning.

Først en liten rekapitulasjon av det som sto på spill da politifolkene skulle vurdere bekymringsaker. I ytterste konsekvens handlet arbeidet om å beskytte samfunnet ved å avverge vold og terror. En tilforlatelig feilvurdering eller unnlattelse kunne få enorme konsekvenser, slik vi for eksempel så da Anders Behring Breivik unnslopp politiets søkelys og kunne gjennomføre sine terrorangrep uten hindringer i 2011. Ivaretagelse av samfunnets sikkerhet, slik vi var inne på i innledningen, var det sentrale målet man til syvende og sist jobbet mot, og nødvendige midler måtte tas i bruk for å avverge vold og terror.

Samtidig var det alltid en risiko for å gjøre *for mye*, slik en informant i en ledende stilling oppsummerte på et møte: «Husk at det er minst like viktig å kunne si om en sak at 'dette dreier seg IKKE om radikaliserings'. Både for ikke å bruke unødige ressurser, og fordi vår innblanding kan skape radikaliserings.»

Behovet for å prioritere ressurser – både politiets og samfunnets mer generelt – gjorde det nødvendig og viktig å skille «reell bekymring» fra saker der det ikke var grunn til bekymring (for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme). Overdreven innsats medførte risiko for å invadere privatlivet og true rettssikkerheten uten tilstrekkelig legitimering, og å undergrave demokratiske verdier som ytringsfrihet og toleranse for kulturelle forskjeller. Alt dette medførte også en ytterligere risiko; nemlig å stigmatisere, og framkalle fremmedgjøring og fiendtlighet overfor myndighetene hos de som ble utsatt for politiets «innblanding». Dette igjen kunne «skape radikaliserings», som informanten uttrykker det.

Slik vi forstår bekymringsarbeidet var det på mange måter en form for balansekunst mellom ulike hensyn. Dilemmaene som reises var noe mange av bekymringsarbeiderne var opptatt av: at alt forebyggingsarbeid i dette feltet måtte være velbegrunnet, fordi det kunne være *skadelig* om det ikke var det. Gjennom den nøkkelrollen politiet har i det forebyggende arbeidet, ved mer omfattende erfaring, mer tilgang til etterretning og løsere bestemmelse med hensyn til taushetsplikt, ble politiet ofte betraktet – både av andre og seg selv – som den aktøren som hadde best forutsetninger for å gjøre disse vurderingene, og i ytterste konsekvens kanskje forebygge terror eller annen politisk vold. Å unnlate å involvere seg kunne dermed være en fatal ansvarsfraskrivelse. Det var i denne spenningen bekymringsarbeiderne i politiet gjorde sine vurderinger. For å sette det på spissen: Bekymringsarbeidernes oppgave var altså å skille ut en ny Anders Behring Breivik, Phillip Manshaus eller Ole Nicolai Kvisler³¹ fra mengden av «grunnløse» bekymringer og mistolkede tegn. Som vi diskuterte i kapittel 2, har også forskere – uten særlig hell – forsøkt å finne presise verktøy for å løse denne oppgaven. Mange studier, modeller og teorier har forsøkt å identifisere faktorer og kjennetegn som deles av individer som ender opp med å begå terror og politisk vold, for slik å øke presisjonen på det forebyggende og avvergende arbeidet. Til syvende og sist var det imidlertid sin egen vurdering politiet måtte stole

---

31 Ole Nicolai Kvisler var en av hovedmennene bak det rasistisk motiverte drapet på femtenåringen Benjamin Hermansen i 2001. Kvisler slapp ut av fengsel i 2013, og har også etter det vært aktiv i høyreekstreme miljøer.

på. Dette kommer vi tilbake til mot slutten av kapittelet. Men først skal vi se nærmere på tegnene som skulle fortolkes.

Det som skaper bekymring

Vårt klare inntrykk av tilfanget av bekymringssaker hos lokalt politi var at storparten handlet om *enkeltpersoner* hvis handlinger, ytringer eller relasjoner hadde fått noen til å spørre seg om det forelå en risiko for at personen var ekstremist eller i ferd med å bli det. Slike enkeltsaker, i motsetning til for eksempel arbeid rettet mot miljøer og grupper, dominerer i hvert fall materialet vi samlet inn.³²

Bekymring kunne komme av både handlinger, ytringer, holdninger og relasjoner, for eksempel «hatefulle ytringer», en plutselig interesse for våpen, kontakt med kjente ekstremister, bruk av symboler som hakekors eller IS-flagg eller voldelig eller truende oppførsel. Eller bekymringen kunne bli vekket av en kombinasjon av flere av disse.

I tillegg til å være mangslungent, var landskapet av bekymringstegn uoversiktlig. Tegnene som skapte bekymring var svært sjelden entydige indikasjoner på at det faktisk fantes en risiko for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme. Dette kommer enda tydeligere fram i figur 6.1, som viser myndighetenes liste over mulige bekymringstegn, hentet fra handlingsplanen. Mange av tegnene som blir sagt å kunne indikere ekstremisme eller en bevegelse mot ekstremisme, kan man også finne hos personer og i situasjoner som ikke har noe med ekstremisme å gjøre. Det er ikke gitt hva det for eksempel betyr at et ungt menneske er fascinert av konspirasjonsteorier eller viser intoleranse for andres synspunkter, eller at en tidligere ikke-praktiserende muslim fatter ny interesse for hva som er *haram* og hva som er *halal*. For bekymringsarbeiderne bidro det også

32 Merk at vi ikke hadde konsesjon til og heller ikke har foretatt noen systematisk kartlegging av saker behandlet av politiet i den perioden vi samlet inn data. Sakene vi fikk kjennskap til var de som til enhver tid ble diskutert på møter der vi observerte, og de som ble trukket fram som eksempler i intervjuer med informantene. Politidistriktene førte selv oversikt over sakene de arbeidet med, og i minst ett distrikt ble det i perioden vi observerte ført mer systematisk statistikk brutt ned på kategorier som «type ekstremisme», alder, kjønn, etnisk/nasjonal bakgrunn, utdanning og historie med kriminalitet, enten som utøver eller offer. Denne statistikken var ikke offentlig, og vi har ikke fått tillatelse til å gjengi den. Vi fikk imidlertid innsyn i den ved flere anledninger.

til usikkerheten at tegnene ikke nødvendigvis betydde det de så ut som i første omgang. Et IS-flagg som profilbilde på Facebook kunne vise seg å være ment som en spøk eller en provokasjon. At en «sårbar» ungdom ble sett med kjente ekstremister kunne bero på en tilfeldighet. Og trusler om vold kunne vise seg å være «tomme» eller ikke relatert til ekstremisme i det hele tatt.

Mulige bekymringstegn

I en radikaliseringsprosess vil det ofte være flere motivasjonsfaktorer som gjør seg gjeldende. Videre vil det ofte være kombinasjoner av ulike bekymringstegn. Nedenfor er det listet noen tips til mulige bekymringstegn. Listen er ikke uttømmende.

Bekymringstegn

Uttalelser/ytringer

- Intoleranse for andres synspunkter
- Fiendebilder – vi og dem
- Konspirasjonsteorier
- Hatretorikk
- Sympati for absolutte løsninger, som avskaffelse av demokrati
- Legitimerer vold
- Trusler om vold for å nå politiske mål

Interesser/utseende/symbolbruk

- Appellerer til og søker etter ekstremistisk materiale på nett
- Endrer utseende, klesdrakt m.m.
- Benytter symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner
- Slutter på skolen eller med fritidsaktiviteter m.m.

Aktiviteter

- Opptatt av ekstremisme på internett og i sosiale medier
- Deltar på demonstrasjoner eller i sammenstøt med andre grupper
- Bruker trusler og vold som følge av ekstremisme
- Hatkriminalitet
- Reisevirksomhet som kan føre til økt radikaliserings og kontakt med ekstremister

Venner og sosiale nettverk

- Endrer nettverk og omgangskrets
- Omgås personer og grupper som er kjent for voldelig ekstremisme
- Omgås grupper der det utøves trusler, vold eller annen kriminell virksomhet
- Medlem i ekstremistiske grupper, nettverk og organisasjoner

Figur 6.1. Fra *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 29)

For å hjelpe oss selv til oversikt i mylderet av bekymringstegn, kan det også være nyttig å dele inn i *utløsende* og mer *kontekstuelle* bekymringstegn. Med dette mener vi at noen av bekymringstegnene hadde karakter av å være primære for bekymringen, det vil si at de var grunnen til at noen fryktet radikaliserings og/eller ekstremisme. De utløsende bekymringstegnene var ofte handlinger, ytringer eller visuelle tegn, men kunne også være (nye) relasjoner. Eksempler på utløsende tegn er «IS-forherligende ytringer», posering med våpen på bilder på sosiale medier eller – et mer sjeldent tilfelle – en uttalt intensjon om å reise til Syria for å delta i borgerkrigen der. Relasjonelle utløsende tegn var typisk omgang med kjente ekstremister.

Noen utløsende tegn var entydige nok i seg selv til at man opprettet en bekymringssak og fulgte den opp. Dette kunne for eksempel være mistanke om at en person hadde innledet kontakt med eller har knyttet seg til kjente ekstremistiske miljøer. Opplysninger om vold eller trusler om vold var også bekymringstegn som politiet responderte raskt på. Men i de fleste saker måtte de utløsende tegnene settes i kontekst før betydningen av dem kunne vurderes. En radikaliseringskontakt fortalte:

Jeg har hatt flere bekymringer som jeg har fått fra Nav, for eksempel, hvor jeg tenker bekymringen isolert sett høres veldig alvorlig ut. Men når saksbehandler sitter og forteller at «Men her er det lang historikk. Her er det psykiatri, det er andre ting. Vedkommende har null kapasitet til å klare ... Han har mer enn nok med å få i seg en brødkive og klare å møte til rett tid og sted. Som regel er det uoverkommelig på en måte.» Altså, ikke sant. Du, du, hvis du ser hele bildet og kapasitet og evne og ... ja. Så selv om noe kan være bekymringsverdig, så er det ikke sikkert at trusselen er så stor da. Eller det egentlig er så bekymringsverdig allikevel.

En viktig del av arbeidet for politiet var altså å undersøke de ulike sakene nærmere for å gi mening til tegnene. Opplysninger som ble meldt inn, de vi i denne sammenheng har kalt utløsende tegn, måtte alltid plasseres i kontekst – i forhold til hverandre og i forhold til andre opplysninger som ble vurdert som relevante. Nedenfor skal vi se nærmere på hvordan tegnene fikk mening og «bekymringskraft» i lys av hverandre.

Fra tegn til kontekst og mening

Vold eller trusler om vold kunne, som vi var inne på ovenfor, utløse en bekymrings sak i seg selv. Men for eksempel trusler betydde ikke alltid det de så ut som ved første øyekast. Her er et eksempel fra intervju med en bekymringsarbeider i politiet:

Vi fikk jo beskjed fra en skole, om at [en elev] hadde sagt masse gjerne ting i timen om å skyte folk og ... Ja, og så var det den oppførselen hans da, som de reagerte på. [...] Og så dro vi dit da for å prate med skolen dagen etter [...] og så høre hva den bekymringen gikk i. Og så pratet vi med rektor og kontaktlærer og tenkte sånn «Å shit, her er det en liksom en stein gærn fyr da».

Denne trusselsaken havnet hos radikaliseringskontakten fordi gutten som kom med truslene også hadde gitt uttrykk for rasistiske holdninger og hat mot innvandrere. Ved nærmere undersøkelser kom det fram opplysninger om guttens situasjon som gjorde at bekymringen for ekstremistisk vold ble redusert. Samtidig vedvarte en mer generell bekymring rundt guttens psykososiale situasjon. Selve trusselsaken ble overført til etterforskning, og oppfølging fra instanser utenfor politiet ble iverksatt. Bekymringen for ekstremisme ble dermed «tatt ned», eller kanskje skal vi heller si at den ble omgjort til en annen form for bekymring, som ikke lenger ble ansett å høre hjemme på radikaliseringskontaktens bord.

Politiet rapporterte om mange bekymringsmeldinger utløst av *ytringer* som ble forstått som støtte til ekstreme ideologier eller bevegelser, som kunne eller ikke kunne være tegn på begynnende eller blomstrende ekstremisme. I 2016–2017 var det typiske eksempelet her unge menn som uttalte støtte til IS i en skolesituasjon, noe som skapte uro hos lærere og skoleledelse. En radikaliseringskontakt fortalte dette om en slik sak:

Informant: Jeg husker den bekymringen jeg fikk fra en videregående skole. Jeg tok den ganske fort ned til at det ikke var noe bekymring i forhold til radikaliserings og voldelig ekstremisme, men det var rett og slett problematferd på en skole. [...] Det var i en klasse hvor det var på en måte mye uro fra før. Så var det i en – tror det var – samfunnsfagstime hvor det var en gutt som hadde sagt at han støttet IS. Og dette hadde da kontaktlæreren fanget opp, for det hadde

vært i en samtale med en annen gutt. Og så tok skoleledelse kontakt med meg. [...] Og det er klart de var jo på en måte usikre, men bekymringen var på en måte radikaliserings. Og [jeg gjennomførte] en samtale med gutten og foreldre. Miljøarbeideren på skolen var også der. Og så ble det raskt klarlagt at han var ... blant annet sjia-muslim ... som gjorde at vi tok den ned litt fort. Så fokuset i den samtalen var på en måte ikke nødvendigvis IS. Det ble jo nevnt, men det var på en måte atferden han hadde på skolen og i klassen og hvordan det påvirket miljøet da.

Intervjuer: Mm. Hva gikk det på?

Informant: Generell uro. At han på en måte ofte startet konflikter. Likte å provosere. Så det ble fort tolket til at ... Det at han hadde nevnt IS og at han støttet dem var på en måte for å provosere fram en reaksjon hos de andre. Mm. Det lykkes han jo i da.

I dette eksempelet ser vi at tegnet «støtter IS» skiftet betydning i lys av (blant annet) identitetstegnet «sjia». Opplysningen om at gutten er sjia-muslim satte hans IS-uttalelser – og gutten selv – i en ny relasjon til borgerkrigen i Syria og til de globale konfliktlinjene. Sjia-muslimer er blant IS' erklærte fiendegrupper. Det gjorde det i radikaliseringskontaktens øyne usannsynlig at gutten faktisk støttet IS. I løpet av samtalen blir bekymringen dermed «tatt ned». Dette betydde imidlertid ikke at politibetjenten ikke syntes det var grunn til bekymring for gutten. Det betydde snarere at saken ikke lenger handlet om «radikalisering og voldelig ekstremisme», slik skolen først fryktet. Den «nye» bekymringen handlet om at gutten skapte uro, søkte konflikt og ikke fungerte sosialt på skolen. «Støtte til IS» skiftet med andre ord mening fra «varsel om terrorfare» i ytterste konsekvens, til «guttestreker» i beste fall og «varsel om framtidig skolefravall» og «utenforskap» i verste fall.

Bekymringsmeldinger om «støtte til IS i klasserommet» ble også i de aller fleste andre tilfeller «tatt ned» etter en bekymringssamtale eller andre undersøkelser.³³

33 Flere av politiinformantene påpekte dessuten i løpet av vår datainnsamling mellom høsten 2016 og høsten 2017 at frekvensen av slike meldinger hadde gått ned «den siste tida». Dette ble delvis tilskrevet at skolene hadde fått mer erfaring og kompetanse til å fortolke og håndtere saker av denne typen selv. Delvis ble det forklart med at trafikken av fremmedkrigere fra Norge til Syria stoppet opp i løpet av 2015, og at frykten for faktisk tilslutning til IS var blitt mindre som følge av dette. Igjen ser vi hvordan endringer i konteksten endrer lesningen av bekymringstegn.

Et annet eksempel på hvordan bekymringstegn ble gitt og endret mening i lys av andre tegn, kan være den unge jenta som ifølge radikaliseringskontakten som jobbet med saken «snudde totalt» i løpet av så kort tid som bare tre–fire uker. I dette lå det at jenta hadde endret atferd *dramatisk*:

[Hun] hadde da gjennom hele ungdomsskolen en livsførsel som var av den typen litt sånn ... om jeg ikke vil si problembarn, så vil jeg vel, altså litt sånn ... veldig utfordrende i forhold til grenser. Trusler, slagsmål, jentegjenger, kanskje flørte litegrann med rusmidler, ikke sant, og kle seg litt utfordrende, flørte masse og det er i litt ung alder ikke sant. [...] Hvor hun da plutselig fra å ikke være religiøs i det hele tatt, plutselig går i dette antrekket, må gå i moskeen, må be fem ganger om dagen, er veldig opptatt av hva som er halal og hva som er haram. Og skifter venner.

I dette eksempelet var det ikke de enkelte tegnene – verken klesdrakten i seg selv eller den nye interessen for religion – som skapte bekymring. Snarere var det at endringen var så stor: fra atferd som blir oppfattet som grenseutfordrende for en ungdom til en strengt religiøs livsførsel med svært strenge egne grenser. Her spilte tegn som har med *tid* å gjøre også en rolle for fortolkningen: At den dramatiske endringen hadde skjedd i løpet av bare noen uker gjorde den mer bekymringsverdigg enn hvis den hadde skjedd over en lengre periode. Brå og rask endring ble med andre ord gitt enn annen bekymringsfortolkning enn mer gradvis endring. Slike tilsynelatende dramatiske retningsendringer ble imidlertid ikke oppfattet som uvanlige, og vi hørte flere politifolk kommentere at en plutselig religiøs vending – også til svært konservativ islam – kunne være positivt for en ungdom som tidligere hadde utvist problematferd, som ulovlig rusbruk og vold. Religionen kunne gi hjelp til selvdisiplin («å skikke seg») og komme unna miljøer med negativ innflytelse. Hvorvidt endringen hos denne jenta var et uttrykk for at hun var i ferd med «å skikke seg» eller signaliserte en drift mot ekstremisme, var lenge et uavklart spørsmål for radikaliseringskontakten som jobbet med saken.

Aspekter ved en persons identitet, biografi eller psykososiale situasjon ble også hyppig gjort relevante for hvordan de utløsende tegnene skulle fortolkes. «Sårbarhet» ble ofte brukt til å betegne egenskaper og forhold som ikke ga bekymring for radikalisering og voldelige ekstremisme i seg selv,

men som kunne forsterke det bekymringsfulle ved andre tegn. Mobbing, ustabile familieforhold, mislykket skolegang og/eller arbeidsdeltakelse, psykisk sykdom, rus og kriminalitet er eksempler på kontekstuelle tegn som så ut til å kunne styrke bekymring i saker der de utløsende tegnene i seg selv ikke framsto så alvorlige. Et eksempel her var et varsel om en ungdom med muslimsk bakgrunn, som var blitt observert sammen med individer med samme nasjonale bakgrunn. Disse personene var allerede i radikaliseringskontaktens søkelys på grunn av sin ekstreme ideologi, men det var ingenting som tydet på at ungdommen var politisk engasjert. Observasjonen av gutten sammen med dem utløste en nokså langvarig bekymrings sak der politiet var sterkt involvert. Grunnen til dette var at man betraktet gutten som «sårbar».

Intervjuer: Og bekymringa var ... altså bekymringa for en mulig radikaliseringsprosess var bare knytta til at han var blitt sett, observert sammen med disse folka? Det var ikke noe annet som bekymringa besto i?

Informant: Det var jo det at han var i en sårbar situasjon da. Og at han hadde vist tendenser til å være litt kriminell. At familiesituasjonen var litt skrøpelig. Og økonomi ... Så han har mange farefaktorer ved seg. Pluss da at det var en slags binding til noen som man også var bekymra for. Så det er naturlig å tenke at her må vi passe på han, og finne ut av ... Og få han på rett kurs. Og det kan jo hende at han hadde blitt radikalisert hvis vi ikke hadde gjort det. Det vet vi ikke, men han var ikke noe særlig på gang på det tidspunktet vi begynte. Så vi starta forebygginga tidlig nok da, kan du si.

Den vage potensielle koblingen til det ekstreme miljøet ble altså et alvorlig bekymringstegn i kombinasjon med andre trekk og forhold hos gutten det var snakk om, nemlig hans mulige kriminelle tilbøyeligheter og problematiske familiesituasjon. Nye eller nylig oppdagede bekymringsverdige relasjoner kunne altså være utløsende for en bekymring. Relasjoner kunne også være kontekstuelle bekymringstegn, og i denne saken var de begge deler. Det var ikke observasjoner av radikalisering i betydningen «kognitiv prosess» som skapte bekymring, snarere var det mulige nye sosiale relasjoner i kombinasjon med guttens angivelige «sårbarhet», som man antok kunne bidra til manglende motstandskraft mot ekstremister som var ute etter å rekruttere.

I en annen sak, der politiet arbeidet over flere måneder for å hindre at en ung jente ble rekruttert til et ekstremistmiljø, ble jentas «sårbarhet» – det vil si mottakelighet for romantisk manipulasjon fra en ekstremist – forklart via personlige egenskaper («glad i oppmerksomhet», «vant til å få det som hun vil»). I tillegg hadde jenta en svært vanskelig familiesituasjon og traumatiske erfaringer. Hjelpeapparatet, med tung involvering fra politiet, gikk derfor inn med betydelige ressurser og tiltak.

Ovenfor så vi at vold og trusler om vold var det som primært utløste bekymring. I andre saker var vold mer av et kontekstuelte enn et utløsende tegn. En historie med voldsutøvelse, interesse for eller besittelse av våpen og bruk av voldsforherligende symboler ble ansett som betydningsfullt når man for eksempel vurderte bekymringstegnet «trusler», det vil si en erklært intensjon om voldelige handlinger. I politiets språk lød gjerne spørsmålet «finnes det intensjon og kapasitet [til vold]», og en historie med vold ville gjøre det mer sannsynlig at man svarte ja på dette spørsmålet.

I andre saker var tegn på *voldelighet* utløsende tegn, men ikke indikativt for voldelig ekstremisme i seg selv. Ett eksempel er en sak der bekymring ble meldt til politiet fordi en mann hadde vist økende interesse for våpen, var medlem av skyteklubb og muligens gått til anskaffelse av en hagle. Det var ingen klare tegn til at dette hang sammen med et ønske om å skade noen (et haglegevær anskaffes jo som oftest for jakt), men både melder og politiet så det som relevant at denne mannen var tidligere barnesoldat, og at han hadde en historie med både psykisk uhelse og straffesaker. I diskusjonen om denne saken mellom radikaliseringskontaktene i distriktet ble det også nevnt at mannen var muslim, og at religion hadde blitt viktigere for han i den seinere tid. Til sammen bidro alle disse tegnene til en «høy bekymring», og det ble lagt ned en stor innsats både av politiet og andre instanser i kommunen for å «avklare» bekymringen og sette inn nødvendige tiltak.

Trekk ved en persons situasjon og historie kunne også bidra til å redusere bekymringen, slik bekymringsarbeideren vi siterte tidligere i kapitlet illustrerte, med å vise til at en person hun hadde fått bekymringsmelding om, viste seg å ha «mer enn nok med å få i seg en brøds-kive og klare å møte til rett tid og sted». Sagt med politiets mer formelle

uttrykk: Personens livssituasjon og historie indikerte at vedkommende verken hadde intensjon eller kapasitet til å begå ekstremistisk vold.

Konteksten som tegnene skulle forstås i innbefattet også i aller høyeste grad en mer helhetlig vurdering av personens troverdighet og andre antatt relevante moralske kvaliteter. En overordnet oppfatning av en person som troverdig og med «gode» intensjoner kunne snu vurderingen av bekymringstegnene på hodet. En bekymringsarbeider gir her et eksempel på dette, i sin beskrivelse av hvordan han håndterte en bekymring meldt fra en offentlig instans. Mannen det var snakk om ble i bekymringsmeldingen beskrevet som «veldig strengt religiøs» og «aggressiv». Det ble også reagert på at han «virket mer opptatt av etterlivet enn av dette livet».

Men så fikk vi navnet og så fikk jeg ringt han og invitert han. Vi kan ikke innkalle når folk er over atten år, da kan vi bare invitere, så vi inviterte han til en bekymringssamtale. Og han kom jo, og så fikk vi halvannen, drøyt halvannen, times bekymringssamtale med han. Han og jeg, bare. Hvor han forteller om to døde foreldre, hvordan han kom seg til Norge via [et annet europeisk land]. At han ikke hadde klart å få seg noen jobber i Norge, men fikk støtte gjennom Nav og at han drev mye ... Det første han la merke til med Norge var at vi var så utrolig lite opptatt av hvor vi kom fra ... sånn eksistensielt da ... og hvor vi ble av når vi døde. [...] Altså, han mente at nordmenn hadde veldig sånn snevert syn på dette livet og materielle ting og så videre. Og så fortalte han at han var sterkt troende muslim. Fortalte litt om hvilke moskeer han er knyttet til, daglige rutiner i forhold til lesing og bønn og sånn, og fortalte at han brukte tiden på t-banen for eksempel til å fortelle om Islam til medpassasjerer og, ja. Vi fant ingen, absolutt ingen ... Og det var jo det jeg brukte mest tid på, å prøve å avdekke intensjon han hadde i voldsbruk og trusler. Men han tok helt fullstendig avstand fra all form for bruk av vold og all form for kriminalitet. Og fant ikke noe intensjon i han om å verken reise til konfliktområder eller til å gjøre noe gærnt i Norge eller. [...] Rett og slett en skikkelig snill mann som var bare veldig trygg på det han trodde på og det var den eneste veien i livet for ham. Så den henla vi da med «lav eller ingen bekymring», rett og slett, etter bare én samtale.

Oppfatninger om personlighetstrekk og moralske kvaliteter dukket opp svært ofte i diskusjoner om bekymringssaker generelt (ofte ble vurderingen uttrykt i termer av «magefølelse»), og ble til dels tillagt stor vekt. Som eksempelet over antyder, var en slik vurdering av troverdighet og moralske kvaliteter noe av det politiet brukte bekymringssamtaler til. Dette vil vi komme tilbake til i neste kapittel.

«Jeg lærer skikkelig mye» - politifelleskapet og kunnskapsproduksjon

I det følgende skildrer vi et delvis fiktivt møte mellom radikaliseringskontaktene i et politidistrikt.³⁴ Som nevnt i kapittel 5, har disse kontaktene regelmessige møter der de samles for å bli oppdatert på siste nytt fra ledelsen og diskutere sine egne saker med kollegene.

«Ingen møtekaffe?! Jeg minner om at jeg har små barn. Hvordan mener du jeg skal holde meg våken gjennom et helt møte?» spør en av radikaliseringskontaktene.

«Beklager», sier koordinatoren. «Jeg har bare lov til å spandere kaffe på gjester fra utenfor distriktet. Dere er interne, så dere må kjøpe deres egen kaffe.»

Lett oppgitt latter rundt bordet, før møtet går i gang. Til stede er distriktets radikaliseringskoordinator, fire radikaliseringskontakter og en forsker. Først på dagsorden er orienteringer fra koordinator. Han informerer om relevante hendelser internt i politiet, om konferanser han ønsker at kontaktene skal gå på, og om tiltak og planer rundt den forestående løslatelsen av en dømt «syriaferer» fra distriktet. Etter litt diskusjon, starter «runden», der radikaliseringskontaktene rapporterer om saker de jobber med, og ber kollegene om innspill, råd og hjelp dersom de trenger det.

Kontakten som får ordet først forteller om en sak om en mulig «skoleskyter». En gutt på en ungdomsskole som hadde dukket opp på skolen iført gassmaske, som flørtet med nazisymboler på sosiale medier, og som hadde uttalt til en medelev at han ønsket å drepe alle på skolen. Skolen kontaktet politiet. Radikaliseringskontakten oppsøkte gutten umiddelbart, og hadde samtale med både gutten selv og moren hans. Gutten framsto som overrasket, dette var jo bare tullprat, absolutt ikke alvorlig ment, og i hvert fall ikke en sak for politiet. Moren var opprørt fordi hun opplevde at skolen alltid la skylden på hennes sønn, mens de ikke fikk øye på dårlig oppførsel fra andre elever, som ofte gikk ut over sønnen. Kontakten sier han er usikker på hva han står overfor: En umoden gutt med dårlig evne til konsekvenstenking, eller en ekstremist med voldsrisiko? Kollegene engasjerer seg, stiller spørsmål: «Har han venner?» «Er foreldrene ressurssterke?» «Er det noe rus i bildet her?» Kontakten svarer: «Tilsynelatende ingen venner, relativt ressurssterke, ingen rus.» Diskusjonen går ivrig noen minutter, før den landes med konklusjonen at den aktuelle kontakten bør følge med på denne gutten, og i første omgang ta en ny samtale med han.

34 Skildringen er satt sammen av ulike hendelser fra flere slike møter, i flere forskjellige distrikter, av hensyn til informantenes anonymitet. Vi har også endret på opplysningene i sakene som blir beskrevet av hensyn til personvernet til de som blir omtalt.

Neste kontakt får ordet. Hun har fått en bekymringsmelding fra en far, om en voksen datter som har konvertert til islam, og angivelig skal gifte seg med en mye eldre utenlandsk mann. Kontakten, som er ny i jobben, har undersøkt kvinnens profiler på sosiale medier, og funnet en lenke til en video hun er usikker på betydningen av. Møtet ser på videoen sammen. Den viser scener med krigføring og vold, der muslimer er ofrene, til lyden av en agiterende, tilsynelatende aggressiv stemme som snakker på arabisk. Kollegene beroliger kontakten, denne videoen behøver ikke bety noe som helst. «Det er klart det er propaganda, men det trenger ikke være ekstremisme av den grunn», sier en. En av kontaktene, som har spesiell kunnskap om islam og arabiske land, forteller litt om tradisjonen for slik retorikk, og gir alternative fortolkninger av det den bekymrede kontakten oppfattet som ekstreme ytringer. En tredje kontakt foreslår å gå tilbake til faren som har meldt bekymring og prøve å finne ut mer om hva hans bekymring består i. «Er det at hun er ekstrem, eller er problemet hans at hun er blitt muslim og skal gifte seg? I så fall er det ikke vår sak i det hele tatt.»

En tredje radikaliseringskontakt har siden sist jobbet mye med en «gammel» sak. En psykisk syk person som er «helt fin» når han tar medisiner sine. Når han ikke gjør det, sier han ting om å reise til Syria og bli IS-kriger. Nå er han utskrevet fra psykiatrisk og går rundt og roper «Allahu akbar» på gata. Kontakten mener han ikke egentlig er farlig, han er verken kapabel eller egentlig villig til å bli fremmedkriger. Problemet er at han skremmer folk. «Ikke annet å gjøre enn å følge med, og vente på at han blir lagt inn igjen», blir konklusjonen.

Neste kontakt forteller om en bekymringssamtale hun har hatt med en ung flyktning fra Syria. Skolen meldte inn bekymring basert på noe gutten hadde sagt om et familiemedlem og tilknytning til IS, og at han hadde oppført seg annerledes i det siste, mer innesluttet og irritabel. Kontakten oppsummerer samtalen: «En helt utrolig fin gutt, veldig oppegående og smart. Han har det nok litt vanskelig med halve familien som er igjen i Syria. Og han sliter fortsatt litt med norsken, så det skaper nok også en del frustrasjon. Men jeg har ingen bekymring for han, altså, veldig god gutt.»

Ny sak. Denne dreier seg om en person som tidligere var tilknyttet et høyre-ekstremt miljø, som er medlem av en skytterklubb og som nylig har skaffet seg våpen. Kontakten som jobber med saken sier at han ikke er bekymret. «Jeg får ikke noe dårlige følelser her.» En av kollegene hans snur seg til forskeren og sier spøkefullt: «Her har vi altså alle bekymringsfaktorer, men ingen bekymring.» Alle ler, også den ikke-bekymrede kontakten. Så sier han, mer alvorlig: «Nei, han har alle 'checkene', det er sant. Men jeg tror ikke han har personlighet til å utøve vold.»

Noen flere saker bringes opp, diskuteres. Noen ganger er konklusjonene klare, andre ganger er alle usikre selv etter mye diskusjon. Etter to timer ebber møtet ut, og det avsluttes.

En av kontaktene oppsummerer: «Disse møtene er så nyttige. Jeg lærer skikkelig mye av å høre om deres saker». «Enig», sier en annen. «Men vi skulle virkelig hatt kaffe.»

Sjekklister versus «magefølelse» - bekymring som politikunnskap

Det vi ønsker å formidle med historien ovenfor er den typiske stemningen i møtene mellom radikaliseringskontaktene, og hvordan disse i fellesskap fortolket tegn og bisto hverandre med vurderinger om hva som burde gjøres videre. Dette innblikket i hvordan bekymringsarbeidet kunne foregå i praksis skal vi ta med oss videre i kapitlet, som empirisk bakteppe for en diskusjon om hvordan bekymring som en bestemt form for politikunnskap produseres.

Å vurdere en bekymring kan beskrives som et forsøk på å produsere en god og presis fortolkning av tegn som isolert sett stort sett ikke har noen klar betydning, men som av ulike grunner har vekket bekymring som endte hos politiet. Når et varsel kom til politiet, skulle tegnene fortolkes i forhold til hverandre, og opp mot et historisk bakteppe og en nåtidig psykososial og politisk kontekst. Å gjøre en slik vurdering, og en god tilpasning av videre tiltak og oppfølging til denne vurderingen, forutsatte altså en bestemt kunnskap: å kunne se og fortolke bekymringstegn og deres respektive og relative betydning.

Finstad skriver at det moderne idealet for norsk politi er at det skal være kunnskapsstyrt (Finstad, 2018, s. 104). I dette ligger det at politiarbeid skal baseres på «den best tilgjengelige vitenskapelige kunnskapen, sammen med egne erfaringer, publikums tilbakemeldinger, føringer fra samfunnet, kritiske og etiske vurderinger, dokumenterte resultater og kontekstuelle hensyn» (Hove 2014 i Finstad, 2018, s. 104). Ifølge Finstad kan dette forstås som et krav om å forene den fremste forskningen i feltet med praktisk erfaring. Til tross for dette idealet, observerer Finstad, i likhet med en rekke andre politiforskere, at erfaringskunnskap og mer teoretisk kunnskap av politifolk framstilles og oppleves som motsetninger, der erfaringskunnskapen vurderes som mer nyttig og verdifull.

Dette mønsteret fant vi langt på vei igjen i vår studie, og vi ser også at motsetningen erfaring og teori kan knyttes til spenningen vi kaller ovenfra – nedenfra, som vi redegjorde for tidligere. Bekymring som politikunnskap var sammensatt av både teori, erfaring og ovenfra- og nedenfra-trekk. Til en viss grad baserte vurderingene seg på det politifolkene

gjærne refererte til som «fenomenkunnskap», en type overlevert kunnskap «ovenfra», som gjærne kom fra ledelsen, sikkerhetstjenesten eller eksperter utenfor politiet, som hadde en generell karakter og/eller regnes som kjensgjærninger. Slik kunnskap kunne være opplysninger om spesifikke individer, miljær, nettverk, minoritetsgrupper, organisasjoner eller politiske og historiske forhold i andre land. Et eksempel kan være omfanget av høyreekstreme bevegelser eller karakteristikk ved ulike retninger innenfor islam i Norge. Et annet eksempel er innsikt i faktorer som kan bidra til risikoen for radikalisering, slik som ressursvake foreldre eller sosial isolasjon.

Det finnes en rekke offisielle veiledere med lister over bekymrings-tegn fra myndighetene (se eksempel i figur 6.1), basert på og inspirert av forskning og annen ekspertise. Disse kan forstås som et eksempel på et ovenfra-forsøk på å artikulere kunnskapen som ble brukt i fortolkningen. Slike «overleverte» verktøy så imidlertid ut til å være i begrenset bruk i politiets daglige arbeid, selv om bekymringsarbeiderne selv sagt kjente godt til dem, og kunne referere til dem, slik vi så i historien ovenfor.

Mens kunnskap ovenfra, for eksempel i form av foredrag fra sikkerhetstjenesten, sjekklister eller rundskriv om utviklingen i ekstreme miljær, ble verdsatt, oppfatter vi bekymring som politikunnskap i tråd med det Finstad skriver først og fremst ble oppfattet som en mer erfaringsbasert kunnskap, som var avhengig av praksis og lokalkunnskap. Den relevante kunnskapen så ut til å bli forstått som noe man først og fremst tilegnet seg gjennom å jobbe med bekymringssaker i sitt område over tid.³⁵ Den erfaringsbaserte fortolkningskompetansen framsto som mindre artikulert enn kunnskapen ovenfra. Det handlet om å gjenkjenne mønstre i det komplekse og uoversiktlige, og å skille vesentlig fra uvesentlig. Slike fortolkninger og vurderinger ble gjærne argumentert fram i termer av intuisjon og magefølelse. Diskusjonen om den tidligere høyreekstremisten som hadde skaffet våpen, som vi beskrev i innledningen, gir en slående illustrasjon på dette. Her var flere tegn som i teorien utløser

---

35 En vektlegging av erfaring framfor mer teoretisk kunnskap er også beskrevet i annen forskning på politiet (Finstad, 2013; Lie, 2011; Paulsen & Frogner, 2017).

bekymring til stede samtidig. Likevel mente radikaliseringskontakten at det ikke var noen grunn til alarm. Denne vurderingen begrunnet han med et fravær av «dårlige følelser», og sin egen intuitive forståelse av mannens «personlighet» som ikke-voldelig. I materialet finner vi flere eksempler på at «(mage)følelsen», brukt om en form for uartikulert kunnskap som satte en bekymringsarbeider i stand til å skille det som var bekymringsverdig fra det som ikke var det, hadde stor betydning når bekymringssaker ble vurdert. Som i denne saken, kunne den til og med «trumfe» offisielle, overleverte instrumenter for vurdering.

En av grunnene til at sjekklister ikke kan bringe en helt i mål med bekymringsvurderingene, til tross for at de ofte er både omfattende, konkrete og spesifikke, er selvsagt at de tar lite høyde for «totalbildet»; konteksten tegnene må vurderes i. Dette bildet kan være komplekst og sammensatt, slik at det er vanskelig å begrunne tiltak basert på den konkrete informasjonen. En annen mulig grunn til vektleggingen av «magefølelsen», som en form for uartikulert eller i hvert fall mindre artikulert vurdering enn sjekklister, kan knytte seg til det uhyre komplekse settet av hensyn i potensiell konflikt som gjør seg gjeldende i bekymringsarbeidet, slik vi beskrev ovenfor. Faren var ikke bare å gjøre for lite, man risikerte også å gjøre for mye, med til dels alvorlige negative konsekvenser. Hva som var det riktige å gjøre i et gitt tilfelle – og hvorfor – relaterte seg til så mange variabler at det fort ble uoversiktlig og vanskelig å gjøre rede for, uten at man dermed mistet de ulike hensynene av syne. Den mer intuitive vurderingen ble dermed en svært viktig ressurs, ikke minst når den kunne deles og sammenlignes med kollegenes magefølelse.

For bekymringsarbeiderne i politiet ble det også en utfordring at omfanget av saker tross alt var nokså begrenset, at det stort sett var få saker i hver kategori, og at saker med fellestrekk skilte seg så mye fra hverandre at de ikke var helt sammenlignbare. Man hadde altså lite sammenligningsgrunnlag fra sak til sak. Det er også viktig å minne om at lokalt politi i begrenset grad arbeidet med de aller mest alvorlige bekymringssakene, der trusselen var mer utvetydig. Slike saker, der det forelå klare tegn på at en person var voldelig ekstremist, gikk trolig ofte rett fra varsler til sikkerhetstjenesten, eller de ble videresendt dit fra lokalt politi så fort alvorret i dem ble klart. Dette kan være med å forklare

at sakene vi fikk kjennskap til via vår undersøkelse gjennomgående bar preg av at de utløsende tegnene var vage og tvetydige. Det så også ut til at en stor andel av dem endte opp i en vurdering av bekymringen som «grunnløs».

Kollektiv kunnskapsproduksjon

Vektleggingen av kunnskap med nedenfra-trekk, som erfaring og intuisjon, handlet også slik vi oppfatter det delvis om bekymringsarbeidets karakter som nytt og mindre institusjonalisert enn annet politiarbeid, «nybrottsarbeid». Som vi har beskrevet flere steder hadde man ikke fastlagte rutiner og prosedyrer like mye som til vanlig, og flere opplevde nok at ledelsen hadde langt mindre kunnskap om og innsikt i feltet enn den menige politibetjenten som var blitt tildelt ansvaret for det. Langt på vei hadde radikaliseringskontaktene dermed måttet både produsere kunnskap på egen hånd og i samarbeid med hverandre. Her så det kollegiale fellesskapet mellom radikaliseringskontakter ut til å spille en stor rolle. Også i denne sammenhengen ble det erfaringsmessige vektlagt. Slik scenen beskrevet over illustrerer, ble mye tid brukt på å diskutere saker, utveksle erfaringer og bistå hverandre med vurderinger og fortolkninger. Slik utveksling ble høyt verdsatt av de fleste, og gjerne beskrevet av den enkelte som avgjørende for utvikling av egen kunnskap og kompetanse.

Vi observerte altså at fellesskapet bekymringsarbeiderne imellom spilte en viktig rolle i utviklingen av bekymring som fagkunnskap. En bekymringsarbeider mente de omfattende diskusjonene av enkeltsaker i gruppa fungerte som en felles metode der man manglet rutiner og prosedyrer. Slik han framstilte det bidro kollegenes innspill – som han ikke alltid var enig i – til at han lettere kunne ta høyde for dilemmaene han ofte sto overfor, som gjorde det lett å «trække feil»:

Det er jo litt ulike meninger i de ulike sakene, og det synes jeg er en god ting. [...] Når det er uenighet, så tenker jeg at her er det enda større grunn til å trække litt varsomt. Ta med seg de argumentene, selv om man ikke er enig i at det er et tungt nok argument til at man skal gjøre ting annerledes [...] Ha det med seg hele veien, som en sånn påminnelse om at her kan man på en måte trække litt feil. Så jeg opplever vel at den gruppa har vært en god referansegruppe for å finne en felles vei å gå.

Via interne diskusjoner gjorde man altså vurderinger i fellesskap. Man akkumulerte også over tid en type kollektiv erfaring og kunnskap som var til hjelp i det daglige arbeidet mellom møtene. Kollektivet ble også et sted å gå med sin usikkerhet i en ellers til dels ensom posisjon, og få støtte og fellesskap rundt vanskelige beslutninger, ambivalens og kanskje også feilvurderinger (vi kommer tilbake til denne usikkerheten lenger ned, under overskriften «Usikker kunnskap»).

Ettersom radikaliseringskontaktene jobbet ved ulike enheter (politistasjoner/lensmannskontor), eksisterte gruppa på tvers av politior- ganisasjonen. Koordinatorene i distriktene ledet gruppa, og fungerte sånn sett som en type faglige mellomledere uten personalansvar eller formell makt. Fellesskapet eksisterte dermed til dels på sida av det formelle hierarkiet. Akkurat dette ble iblant trukket fram som en ulempe av kontaktene, uttrykt av en av dem på denne måten: «Den sjefen som bestemmer over arbeidstida mi [formell leder] vet ikke hva jeg driver med, og den sjefen som vet hva jeg driver med [radikaliseringskoordinatoren] bestemmer ikke over tida mi.» Men plasseringen utenfor den formelle linja kan også sees på som et bidrag til et mer uformelt fellesskap nedenfra for utveksling av erfaring framfor beslutningstaking og streng arbeidsdeling.

Bekymring som politiblikk

For å oppsummere vårt argument så langt: Å kunne fortolke bekymring og gjøre gode vurderinger i bekymringssaker kan forstås som en spesifikk form for fagkunnskap. Bekymring som kunnskap var slik vi observerte det til dels basert på teoretiske innsikter, men en erfaringsbasert form for kunnskap så ut til å spille en vel så stor rolle. Denne kunnskapen ble i stor grad utviklet nedenfra i kollektivet av bekymringsarbeidere, via en utveksling av kunnskaper, innsikter og mer intuitive vurderinger.

Bekymringsarbeidet slik vi har beskrevet det her kan sies å ta i bruk en variant av det Finstad (2013) kaller *politiblikket*. Politiblikket begrepsfester politiarbeid som en form for fortolkende analyse, der intuisjon spiller en vesentlig rolle. Dette blikket formes i praksisfeltet,

via erfaring snarere enn via teori (Paulsen & Frogner, 2017). Finstad argumenterer videre for at *diskriminering* er kjernen i politiarbeidet – først og fremst i skillet mellom «mistenkelig» og «ikke-mistenkelig», eller i dette tilfellet, «grunn til bekymring» og «ikke grunn til bekymring». Den virkeligheten som Finstad beskriver er med utgangspunkt i ordenspolitiets arbeid, hvor politiets blick farges av årvåkenhet og mistenksomhet mot de som ikke passer inn i et bestemt område (Finstad, 2013). Blikket bekymringsarbeiderne har, er et annet. Skillet mellom det «bekymringsverdige» og «ikke-bekymringsverdige» ble ikke alltid gjort med referanse til kriminalitet. Tvert imot, de fleste bekymrings-tegn handlet ikke om kriminelle forhold i det hele tatt. Samtidig var det ikke all kriminalitet som var relevant; som vi skal se kunne for eksempel vold være både bekymringsverdige og ikke-bekymringsverdige i konteksten radikaliserings og voldelig ekstremisme. Finstad understreker at politiblikket forteller at det også finnes andre og alternative blick på «samme» hendelser og fenomener, og at blikket som ser dermed langt på vei former den virkeligheten som oppfattes. Dette gjelder slik vi ser det også for bekymringsblikket.

At nedenfra-kunnskap, det vil si det intuitive, uartikulerte og subjektive, spilte en stor rolle for bekymringsblikket, iblant større enn systematiserte, artikulerte og institusjonaliserte former for kunnskap (ovenfra), vil vi også se eksempler på i kapittel 7, som tar for seg bekymringssamtalen. I et større perspektiv relaterer denne kontrasten seg klart til et annet sentralt funn i denne studien; at hvordan politiets arbeid ble forstått og organisert var svært avhengig av personene som var ansvarlige, og dermed variabelt fra distrikt til distrikt, slik vi diskuterte i kapittel 4.

Bekymring som fagkunnskap kan altså beskrives som et bestemt politiblick, i sum evnen til å kombinere overlevert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og «magefølelse» til å kunne fortolke tegn i kombinasjon og gi dem en meningsfylt plassering i et landskap av bekymring, radikaliserings, voldelig ekstremisme og terrorfare. Denne fortolkningen skulle igjen legges til grunn for hva man videre valgte å gjøre; om saken skulle forfølges eller ikke, og hvilke tiltak som eventuelt skulle iverksettes.

Usikker kunnskap

Men selv om bekymringsblikket var en form for spesialkompetanse, var bekymringsarbeiderne i politiet opptatt av at de, i likhet med alle andre som jobbet i feltet, aldri kunne være sikre på vurderingene sine. Bekymring som kunnskap var alltid forbundet med en viss usikkerhet, noen ganger betydelig.

Delvis handlet usikkerheten om at man ikke kunne være sikker på at informasjonen man satt på var korrekt og tilstrekkelig. Men usikkerheten kom også av at bekymringsblikket gjorde sine vurderinger basert på observasjoner i en bestemt tid og et bestemt rom, og at sakene og personene man vurderte var i konstant endring. En bekymringsarbeider i politiet sa dette om egen usikkerhet:

Jeg har ofte vært usikker fordi en del av dem jeg har hatt inne er tidligere ungdomskriminelle folk som jeg vet at har ... er veldig impulsstyrte og som jeg vet har kort vei fra være veldig ... Altså, det svinger så fort hva de er opptatt av, og det å skulle si at «I dag er ikke jeg bekymret for deg», og på en måte å sette merkelappen «avsluttet», er veldig ekkelt når vi vet at han er ekstremt voldelig. [...] Og han har gjort ting med kjempeliten impulskontroll før. Og han kan plutselig bli opptatt av. Du skal ikke se så mange triste barnelik på YouTube før du ... ting kan vekkes opp. [...] Altså, det er mange jeg har ... Ikke mange, det er en del jeg har på en måte henlagt da som jeg har tenkt at «Oi, eh, kanskje du blomstrer opp i morgen i stedet?».

En annen radikaliseringskontakt pekte på at personene det var bekymring rundt *selv var usikre* på hva de kom til å gjøre eller ikke gjøre, og dermed at «fasit» heller ikke var å finne via deres redegjørelse for eller signaler om egne motiver. I vårt intervju kom vi inn på en sak med en ung kvinne som hadde ytret en intensjon om å reise til Syria og slutte seg til IS og derfor var under oppfølging av flere instanser. De som hadde denne jenta under oppfølging – inkludert denne radikaliseringskontakten – opplevde at tiltakene virket, i den forstand at jenta samarbeidet og framsto mindre motivert for å reise. Hun bestemte seg imidlertid for å reise likevel, og forberedte reisen parallelt med at hun tok imot betydelig hjelp og støtte. Radikaliseringskontakten sa blant annet dette om jentas motiver og hvordan han trodde de hadde utviklet seg:

Om det var liksom bare spill for galleriet eller ...? Ah, sånne ting er så vanskelig å si da. Jeg tror ikke det er sånn at man enten har bestemt seg for noe eller ikke. Jeg tenker at man vingler litt, da. Bli dyttet fra den ene siden til den andre. Dratt her og dyttet der og ... Ja. Eller så kan det være at hun hadde bestemt seg fra starten av og bare hadde en plan som har lurt oss hele veien. Det kan være det altså, men jeg tenker at det ofte ikke er sånn da. Jeg tenker at det er ... man blir dratt i ulike retninger.

Politiets bekymringsblikk måtte altså ta høyde for usikkerhet, både egen og andres. Flere av politifolkene vi snakket med rapporterte imidlertid at andre instanser til en viss grad betraktet politiets bekymringsblikk som en mer sikker vurdering enn sin egen, og at de derfor tok sin bekymring til sin lokale radikaliseringskontakt.

I en sak som ble diskutert mens vi observerte var det for eksempel et asylmottak som hadde meldt inn bekymring for en beboer som utviste atferd mottaket var usikre på hvordan de skulle forstå. Bekymringsarbeideren som hadde tatt imot bekymringsmeldingen oppfattet psykisk uhelse som det «egentlige» problemet, og mente saken ikke hadde noe hos politiet å gjøre. Til forskeren forklarte han: «Mange vil ha politiet inn i sånne saker. De synes det er greit, de føler seg tryggere da.» Selv om han var villig til å bistå med sitt bekymringsblikk, var han opptatt av at politiet ikke skulle gripe inn «for sikkerhets skyld», både av hensyn til ressursbruken og for å unngå «negative effekter», som stigmatisering og økt mistillit mot politiet. Iblant var den riktige vurderingen dermed å si nei til instanser som ønsket at politiet skulle åpne undersøkelse eller kalle inn til bekymrings-samtale, og oppfordre instansen til å håndtere saken selv.

Der andre aktører muligens oppfattet politiets bekymringsblikk som en sikrere vurdering enn sin egen, var politifolkene selv svært åpne om den iboende usikkerheten i egen kunnskap, og også i politiet hadde man utviklet strategier for å håndtere usikkerhet. Der andre instanser ofte tok sin usikkerhet til lokalt politi, brakte politiet sin usikkerhet til sikkerhetstjenesten, overordnede eller kolleger, som vi så i scenen beskrevet ovenfor. Flere mente imidlertid at usikkerhet var en uunngåelig og uløselig side ved jobben. Dette svarte en radikaliseringskontakt da vi spurte hvor sikker han var på vurderingene han gjorde:

Nei, ikke særlig sikker. Nei. Og det har jeg liksom lært å leve med. Og jeg ... Da må jeg bare tenke at nei, nå har jeg gjort de tiltakene. Nå har jeg på en måte gått gjennom ... Uttømt aktuelle tiltak av vurderinger og innblandinger. Så ja, da tenker jeg ... Okei, da må jeg bare leve med at jeg er usikker. [...] Og det kommuniserer jeg også til alle, egentlig.

«Å leve med usikkerheten» dreide seg om å være forsont med at bekymringsblikket hadde tatt feil før og ville gjøre det igjen, og at politiet og resten av apparatet iblant ville mislykkes med å forebygge negativ utvikling, ekstremistisk rekruttering og kanskje til og med vold. Flere av bekymringsarbeiderne hadde erfaring med at «ting gikk galt» på den måten, men mente dette måtte forventes som en del av jobben, og ga ikke inntrykk av å oppleve slike tilfeller som personlige nederlag.

Hva produserer bekymringsblikket?

Bekymringsblikket kan også forstås og undersøkes som en kontekst i seg selv. I sin monografi om fransk politis arbeid i forstedene, de såkalte banlieuene, beskriver Didier Fassin hvordan politiets problemoppfatning påvirker det de ser i sitt arbeid. Uro og kriminalitet i fattige forsteder blir oppfattet og beskrevet som nye og vesensforskjellig fenomener sammenlignet med tidligere, og som tett knyttet til innvandring og etniske forskjeller (Fassin, 2013). Fassin argumenterer for at det er persepsjonen av situasjonen som har endret seg, mer enn selve situasjonen. Fenomenet «ungdomskriminalitet» er endret fra noe som assosieres med hverdagslighet, normalitet og «ungdom» til noe som er bekymringsverdig og potensielt farlig – ikke bare på nærmiljønivået, men også på nasjonalt og til og med globalt nivå (etniske spenninger og sosial disintegrasjon i det franske samfunnet, spenninger mellom muslimer og Vesten på globalt nivå). På samme måte kan det tenkes at blikket som leter etter risiko for ekstremisme og terror ikke bare ser etter tegn som er spesifikke for disse fenomenene, men også gir ny mening og ny kontekst til tegn som tidligere har hatt andre konnotasjoner, eller som har falt utenfor politiets interesse- og virkefelt. Spørsmålet blir dermed ikke bare «hva ser det bekymrede blikket?», men også «hva produserer det bekymrede blikket?». I likhet med det Fassin beskriver fra franske forsteder, har

bekymringsblikket potensial til å oppfatte det som i andre sammenhenger er hverdagslig, normalt, trivielt, privat eller bare ikke interessant, som mulige tegn på et problem som strekker seg langt utenfor individet eller gruppa som eventuelt er problematisk. Risikoen kan ha samfunnsmessige dimensjoner, og den kan gripe inn i konflikter og motsetninger helt opp til globalt nivå.

Opplagte eksempler på hverdagslige eller trivielle tegn som endrer betydning når konteksten er bekymring for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme, er langt skjegg eller nye nett-venner i Syria. Mindre opplagte er sosial isolasjon, skolefracfall eller innmelding i en skyteklubb. Midt imellom er kanskje ny religiøs interesse, brennende politisk engasjement og aggressiv atferd på internett. Alt *kan* være normalt, eller i det minste ingen sak for politiet.

Men også det som på sett og vis *er* avvikende kan få ny betydning sett med bekymringsblikket. En helt spesiell kategori her er kanskje de sakene som bekymringsarbeiderne i politiet ga merkelappen «psykiatri». I noen tilfeller betydde denne merkelappen at bekymringen ble tatt ned og saken sjekket ut, eventuelt oversendt til psykisk helsevern. I andre var det mer usikkerhet knyttet til hva bekymringsblikket så. For å gi noen konstruerte eksempler basert på materialet fra denne studien: Er en person som uttrykker ønske om å reise til Syria som fremmedkriger hver gang vedkommende unnlater å ta medisiner sine en ekstremist eller psykisk syk? Hvordan skal vedkommende håndteres, og av hvilken instans? Hva med en person som etter alt å dømme er uten intensjon og kapasitet til vold, men som går rundt i offentlig rom og roper «Allahu akbar»? I det siste eksempelet må det kanskje også tas hensyn til at publikum ikke kan vite at politiet regner personen som harmløs, og at atferden dermed kan skape frykt for terror i lokalmiljøet?

Vårt poeng er at bekymringsblikket endrer oppfatningen av forholdet mellom «galskap» og politikk. Det er også rimelig å tenke seg religion som en ekstra dimensjon her. Hvilken effekt har bekymringsblikket på forståelsen «galskap» der religion har en stor plass, og er det slik at islam i kombinasjon med psykiske lidelser forstås på en annen måte enn når det er snakk om andre religioner? Bekymringsblikkets sensitivitet for disse aspektene ble neppe mindre etter sommeren 2016, da opptil flere

voldelige angrep ble utført av muslimer som hadde en lengre historie med psykisk sykdom enn med ekstremisme.³⁶

I slekt med «psykiatri» er det som i noen sammenhenger – også av politiet – refereres til som «utenforskap». «Utenforskap» brukes slik vi forstår det gjerne som en slags samlekategori for erfaringer, situasjoner og faktorer som vanligvis forbindes med risiko – ikke bare for radikaliserings og ekstremisme, men også former for marginalisering som ikke er knyttet til politikk. Slik bekymringsarbeiderne snakket om sakene de jobbet med, både seg imellom og i intervjuer med oss, kom det ofte fram at bekymringsblikket ofte ser «utenforskap» som *det egentlige problemet*, mens radikaliserings og ekstremisme er mer symptomer på dette underliggende problemet. Å forebygge radikaliserings blir dermed, som det ofte blir sagt, egentlig et spørsmål om å forebygge utenforskap.

En stor andel av sakene vi fikk kjennskap til gjennom vår datainn-samling dreide seg om personer som foruten å muligens være i faresonen for radikaliserings og/eller voldelig ekstremisme var forbundet med andre problemer: rus, kriminalitet, voldserfaringer, arbeidsløshet, skolefravall, sosial isolasjon, vanskelige familieforhold, traumatiske livsopplevelser og så videre. Blant bekymringsarbeidernes «kandidater», som de iblant ble kalt, var det svært få som minnet om stereotypien for en terrorist; en potent, kalkulerende og kapabel soldat med klare planer og skruppelløs gjennomføringsevne.³⁷ Snarere var de ofte personer som hadde mislyktes med mange av sine livsprosjekter, og som manglet ressurser på mange

---

36 De mest omtalte eksemplene her er angrepet på en nattklubb i Orlando, Florida i juni, der 50 personer ble drept, og angrepet på strandpromenaden i Nice på Frankrikes nasjonaldag 14. juli, der 86 mennesker mistet livet. I begge sakene kom det fram at gjerningsmennene hadde hatt psykiske problemer. Nice-terroristen hadde vært under behandling for en alvorlig psykisk lidelse. IS tok på seg ansvaret for begge disse angrepene, men etterforskningen har sådd tvil om hvorvidt IS virkelig var involvert. I Norge har diskusjonen om forholdet mellom religion, psykisk sykdom, ekstremisme og voldsutøvelse havnet på den offentlig dagsorden både i forbindelse med drapene i Kongsberg i oktober 2021 og i forbindelse med Oslo-skytingen i 2022. I førstnevnte sak oppsto spekulasjoner raskt etter pågripelsen av gjerningsmannen Espen Andersen Bråthen om en mulig sammenheng mellom angrepet og Bråthens angivelige konvertering til islam noen år tidligere. Også politiet jobbet med hypotesen om «jihad» som motiv, før de forlot denne til fordel for en forståelse av psykisk sykdom som viktigste driver. Det er imidlertid et tankekors at religion neppe blitt gjort relevant dersom Bråthen nylig hadde erklært seg som kristen eller buddhist.

37 Dette kan et stykke på vei forklares med at saker der man vurderer at det er høy grad av intensjon og kapasitet som tidligere nevnt tas hånd om av PST og ikke av lokalt politi. Vi mener selvsagt

områder i livet. Uten bekymringsblikket på seg ville de kanskje kommet i kontakt med politiet i forbindelse med rus eller annen kriminalitet, men i all hovedsak ville de blitt betraktet som et problem for sosialtjenesten, eller overlatt til seg selv. Man kan si at bekymringsblikket endret persepsjonen av problemet; fra et sosialpolitisk problem til et sikkerhetspolitisk. Eller kanskje er det riktigere å si at disse problemområdene via bekymringsblikket blir koblet sammen, delvis i et årsaksforhold, der sosiale problemer blir sett som årsak til sikkerhetsrisiko, og sosialpolitiske tiltak forsøksvis blir satt inn som løsninger på sikkerhetsproblemer.

En helt konkret effekt av denne sammenkoblingen var at marginaliserte personer som tiltrakk seg bekymringsblikket også tiltrakk seg tilbud og goder det kunne vært vanskeligere for dem å få tilgang på ellers; som for eksempel hjelp og støtte til å finne bolig eller jobb (vi vil komme tilbake til dette i kapittel 7). Sett fra myndighetenes perspektiv er det ikke vanskelig å forstå at prioritering i velferdsøken, eller raushet med støtte og hjelp framstår som en liten pris å betale for å hindre vold som potensielt kan ramme hele samfunnet hardt. Samtidig er det rimelig å påpeke det potensielt problematiske i at radikaliserings og voldelig ekstremisme kan gi en slags «fast track» gjennom hjelpeapparatet, også i tilfeller der bekymringen oppfattes som «lav» og «utenforskap» som det virkelige problemet.

Vårt sentrale poeng her er uansett at bekymringsblikket har potensial til å endre oppfatningen av marginaliserte individer, fra å utelukkende være et problem for seg selv og sine nærmeste – til å potensielt også være et problem for hele samfunnet. En historie fra en bekymringsarbeider i politiet illustrerte hvordan bekymring gjør veien mellom det sosialpolitiske og det sikkerhetspolitiske kort. Han hadde fått en bekymringsmelding angående en voksen mann i sitt distrikt, som var velkjent for både politiet og psykiatrien fra før, med omfattende rusproblemer og tilhold i kriminelle miljøer. Bekymringsmeldingen kom i forbindelse med at han hadde blitt rusfri og brutt med sitt gamle miljø, og i stedet blitt aktiv i et kjent ekstremistmiljø. Radikaliseringskontakten hadde holdt

---

ikke å si at det ikke finnes farlige ekstremister i Norge eller at norske politimyndigheter ikke jobber med slike saker.

oppsikt med mannen, men syntes saken var vanskelig å håndtere; hvor farlig var han egentlig? Hva slags tiltak skulle eventuelt kunne settes inn for å endre utviklingen? Så en dag fikk bekymringsarbeideren tilfeldigvis øye på denne mannen på gata, svært ruset og tilbake i sitt gamle miljø. Politimannen forteller at han tok seg i å tenke:

«Åh, deilig. Nå er han tilbake på heroin». [Til forskeren som utstøter en overrasket liten latter:] Jammen, jeg tenker det. Jeg gjør det, vet du. Det er ikke kødd. Nei, nei, det er jo ikke riktig, men sånn «Ja, ja. Not my problem i hvert fall».

For å oppsummere: Vi har i dette siste avsnittet forsøkt å undersøke bekymringsblikket ikke bare som et verktøy for å danne kontekst rundt bekymringstegn, men også foreslått at *bekymring* kan forstås som en kontekst i seg selv, som skaper nye forståelser og ikke minst forbindelser mellom «gamle» tegn og nye trusselbilder. Vi har pekt på noen dilemmaer knyttet til disse nye forbindelsene og forståelsene, og på potensielt problematiske effekter av bekymringsblikket som kontekst for å forstå fenomener som psykisk sykdom og sosial marginalisering.

Konklusjon

I dette kapittelet har vi tatt for oss en av bekymringsarbeidets mest sentrale oppgaver: å vurdere bekymring og bestemme hvorvidt det skulle gripes inn og eventuelt hvordan. Vi har vist at bekymringens åpenhet og vaghet også gjør selve problembeskrivelsen uklar: Hva er det som skal adresseres når «alt» kan være bekymringstegn, og de fleste av tegnene som forstås som mulige bekymringstegn også kan «bety» helt andre ting enn en utvikling mot ekstremisme? Dette arbeidet blir dermed en prosess som starter i et uoversiktlig landskap av tegn med uklar og uavklart betydning, via et fortolkningsarbeid der tegnene gis mening og betydning i lys av hverandre og det som gjøres til den relevante konteksten.

Det mangslungne og uoversiktlige landskapet av bekymringstegn kan med rimelighet knyttes til vagheten og fleksibiliteten i konstruksjonen bekymring, slik vi beskrev i kapittel 4. På samme måte som bekymring kan være «alt og ingenting», blir en lang rekke ulike fenomener gjort relevante som signaler på at det kan være grunn til bekymring og at en intervensjon er rimelig, ønskelig og/eller nødvendig. Denne åpenheten skal

presumptivt medføre at hjelpeapparatet fanger opp en negativ utvikling tidlig nok til at den kan stoppes og reverseres. Samtidig kan man spørre seg om vagheten også bidrar til å gjøre problembeskrivelsen – og ikke minst politiets oppdrag – utydelig og utflytende.

Bekymringsarbeiderne i politiet hadde utviklet sin spesielle kunnskap – det vi kaller et bekymringsblikk – i denne situasjonen. Bekymringsblikket skulle gjøre presise fortolkninger og vurderinger som både tok høyde for de motsetningsfylte rammene for arbeidet og risikoen som fulgte med en feilvurdering i den ene eller den andre retningen. Vi har vist at denne kunnskapen langt på vei var erfaringsbasert og i noen grad uartikulert, og at fellesskapet av bekymringsarbeidere, som eksisterte på tvers av den formelle organiseringen, var en svært viktig ramme for produksjonen av kunnskap, viktigere enn en mer teoretisk form for kunnskap tilegnet på andre måter. Det er ingen grunn til å tro at dette skyldes motvilje mot teori hos bekymringsarbeiderne. Tvert imot, mange av dem var beleste og velorienterte, og de aller fleste hadde fått noe formell opplæring som inkluderte teoretisk kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme. Snarere handlet dette delvis om at den akademiske kunnskapen – slik vi diskuterte ovenfor – heller ikke har lyktes med å produsere noe overbevisende og sikkert svar på hvordan man skiller en potensiell terrorist eller voldelig ekstremist ut i mengden av individer i risiko. I tillegg skiller kunnskapen som etableres i en akademisk sammenheng seg fra den mer praktiske i den forstand at man kan ta for seg forløpene i retrospekt, etter at hendelser har skjedd. Forskerne skal ikke predikere hva som skal skje i konkrete saker, og de skal heller ikke løpende finne tiltak for aktuelle situasjoner og personer i en situasjon der man fremdeles ikke vet hva som vil skje eller ville skjedd dersom man ikke handlet.

Dermed er det ikke til å undres over at bekymring som fagkunnskap muligens framstår som vag, uartikulert og temmelig usikker. Det handler mer om problembeskrivelsens og oppgavens vighet enn om mangel på kompetanse hos bekymringsarbeiderne. Selv om det ikke er et problem i seg selv at kunnskap er erfaringsbasert og til en viss grad kroppsliggjort og uartikulert, kan det likevel tenkes at det uartikulerte ved dilemmaene gjør det vanskeligere å få oversikt over situasjonen, kommunisere om den og skape gode felles analyser, framgangsmåter og rutiner.

